

Aanbevelingen voor het Landbouw Akkoord

Beprijzing niet-duurzaam voedsel

Naar aanleiding van het Symposium 'Beprijzing niet-duurzame voeding, gezond goedkoper' 21 december 2022, georganiseerd door Rabobank en TAPP Coalitie

Symposium beprijzing niet-duurzaam voedsel en gezond voedsel goedkoper

Jaap Seidell

Sandra Molenaar

Martijn Snoep

Suzanne van Tilburg

Willy Baltussen

Casper Holl

Amber Laan

Reijer Jansen

21 december
13.00-16.30

Locatie:
Rabobank
Haaglanden,
Den Haag

Jeroom Remmers

Suzanne van der Pijll

Panelleden v.l.n.r. Sandra Molenaar (directeur Consumentenbond), Willy Baltussen (WUR), Martijn Snoep (directeur Autoriteit Consument en Markt), Reijer Janssen (Ministerie Financiën), Casper Holl (Ministerie LNV), Jaap Seidell (prof. Voeding en Gezondheid, VU), Peter Haring (voorzitter TAPP Coalitie), Amber van der Laan (HAJK). Dagvoorzitter: Suzanne van der Pijll. Online: Suzanne van Tilburg (Rabobank) en Jeroom Remmers (directeur TAPP Coalitie).

Via stellingen konden deelnemers aan het Symposium aangeven welke beprijzingsvoorstellen steun krijgen. Deelnemers in de zaal steunden in meerderheid alle stellingen ingebracht in de discussie.

Inleiding

Boeren hebben duidelijkheid nodig over hoe de landbouw in 2040 eruit ziet, zodat zij met rust en vertrouwen invulling kunnen geven aan de doelen op het gebied van natuur, stikstof, klimaat en water. Overheid, keten en consument moeten de boer helpen om duurzamer te produceren. Dat zijn de uitgangspunten voor het Landbouwakkoord dat minister Adema van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) samen met de landbouworganisaties en daarnaast natuurorganisaties, medeoverheden en ketenpartijen in het eerste kwartaal van 2023 wil afsluiten.

Het Secretariaat van het Landbouw Akkoord heeft de TAPP Coalitie gevraagd om de partijen van het Landbouw Akkoord advies te geven over de rol van beprijzing van voedsel, om de doelen van het Landbouw Akkoord (waaronder 50% reductie van stikstofemissies) te ondersteunen. Concreet is gevraagd om het verslag toe te sturen van een Symposium over dit thema, dat de Rabobank en TAPP Coalitie organiseerden, naar aanleiding van vier eerdere adviezen over beprijzing van voedsel:

- 1) Rapport 'Wat kan wel?' van Johan Remkes
- 2) Agro Nutri Monitor van de Autoriteit Consument en Markt
- 3) Brede Maatschappelijke Heroverwegingen reële prijs vlees en btw verlaging AGF
- 4) Voorstel 0% btw op gezond en duurzaam voedsel (breder dan alleen groente/fruit).

Leeswijzer

We beginnen met een samenvatting, gevolgd door een verslag met de inbreng van deelnemers aan het Symposium (hoofdstuk 1, pagina 6), dan volgt het advies van TAPP Coalitie aan het Landbouw Akkoord naar aanleiding van het Symposium (hoofdstuk 2, pagina 10), gevolgd door 5 bijlagen vanaf p. 15:

- 1) over beprijzing in de LNV kamerbrief van 25 november 2022,
- 2) de motie VVD/D66 over beprijzing methaan en stikstof, 7 december 2022,
- 3) het rapport normeren en beprijzen
- 4) de deelnemerslijst van het Symposium op 21 december
- 5) uitslag enquête onder deelnemers Symposium.

Samenvatting advies milieukosten opnemen in prijs vlees en zuivel

De meeste deelnemers aan het Symposium ‘Beprijzing niet-duurzaam voedsel’ zijn het in meerderheid eens dat externe milieukosten (schade aan mens of milieu) opgenomen moeten worden in de prijs van vlees, zuivel en eieren of voedsel in het algemeen. Dit bleek uit het debat en de steun voor ingebrachte stellingen (zie ook bijlage 4). Het is de vraag of dit het best gedaan kan worden door normering (bijvoorbeeld in 2030 alleen nog Beter Leven 3 Sterren vlees toestaan) of via fiscale instrumenten en subsidies richting veehouders, marktpartijen of consumenten. Btw-verhoging op vlees of zuivel lijkt hiervoor niet het beste instrument, een verbruiksbelasting per kg vlees en zuivel op milieugrondslag krijgt meer steun, ook omdat het prijsverschil dan voldoende groot is om gedragsverandering aannemelijk te maken (groter milieu-effect en positief bij-effect voor gezondheid) en omdat dan zowel vlees uit Nederland als uit het buitenland belast wordt. Een heffing op milieubelastende emissies bij veehouders (stikstof, broeikasgassen) is ook een optie, maar gaat ervoor zorgen dat er nog meer goedkoop buitenlands vlees geïmporteerd en verkocht wordt in supermarkten en horeca. Dat zal de vraag van duurzaam vlees en zuivel uit Nederland niet vergroten, wat juist nodig is voor boeren die willen omschakelen of extensiveren. Een verbruiksbelasting per kg vlees/zuivel bij supermarkten/foodserves kent dit nadeel niet (en zorgt ook voor stikstofreductie, zie bijl. 3). Geconstateerd wordt dat er zowel bij kabinet als 2^e kamer draagvlak is voor (onderzoek naar) beprijzing van stikstof- en broeikasgasemissies (vlees, zuivel) omdat dit een bewezen methode is voor innovatie en verduurzaming. Er is december 2022 een 2^e kamer motie met ruime meerderheid aangenomen (bijlage 2) die richting geeft in het beprijzen van stikstof- en broeikasgasemissies van veehouderijproducten (bij voorkeur bij de verwerkende industrie). Op 25 november schreef het Ministerie van LNV een kamerbrief (bijlage 1) om voorjaar 2023 onderzoek op dit vlak te publiceren over “beprijzing en normering van emissies per sector en stoftype (in ieder geval NH₃ en NO_x), in samenhang met klimaatbeleid, waarbij iedere sector ontontkoombaar moet bijdragen”. Hierbij werd verwezen naar een rapport ‘Normeren en beprijzen’ met een belasting op stikstof en broeikasgasemissies op vlees (bijlage 3). De meeste deelnemers aan het Symposium wensen dat dit type heffing daadwerkelijk wordt ingevoerd, ook bij zuivel en eieren, gekoppeld aan extra beloningen voor veehouders die emissies verlagen, en het goedkoper maken van gezond en duurzaam voedsel. Zij roepen partijen in het Landbouw Akkoord op dit te steunen, ook conform de adviezen van Johan Remkes en de ACM, zodat prijssprinkels duurzame, innovatieve veehouders en producenten belonen als er relatief weinig emissies zijn. De afzetmarkt van relatief duurzame voedselproducten kan hierdoor groeien. Daarnaast zijn er meer langjarige beloningen door de overheid nodig (20-30 jaar) voor boeren die positief bijdragen aan klimaat, milieu, biodiversiteit, schoon water en dierenwelzijn. Minister Adema (LNV) zou een burgerberaad over duurzame voeding, moeten instellen, met garanties vooraf dat men aan de slag gaat met de uitkomsten van het burgerberaad. Daarmee krijgen consumenten een belangrijke stem over de vraag uit het stikstofrapport van Remkes over hoe de markt vraag naar duurzaam geproduceerde veehouderij producten gestimuleerd kan worden, die cruciaal is voor een toekomst van de agrarische sector. De meeste deelnemers willen ook dat de overheid gezond en duurzaam voedsel fors goedkoper maakt. Dit kan door meer gezonde en duurzame voedselproducten onder het 0% btw te plaatsen. Beter zijn subsidies voor gezonde en duurzame school- en bedrijfslunches en maandelijkse creditcards waarmee je gratis duurzaam en gezond voedsel koopt. Hiermee kunnen de 30-50% laagste inkomensgroepen ook geholpen worden rond te komen nu voedselprijzen erg hoog zijn. In 2030 zou uitsluitend nog duurzaam en diervriendelijk voedsel in Nederland verkocht mogen worden dat voldoet aan keurmerk criteria met de hoogste ambities voor milieu en dierenwelzijn.

1. Verslag van het Symposium

TAPP Coalitie

De broeikasgasemissies van ons voedsel worden voor 80% veroorzaakt door vlees en zuivel. Daarom is het logisch als deze emissies een prijs krijgen. Het laatste VN klimaat rapport (IPCC) benoemde al dat broeikasgasheffingen op vlees en zuivel in rijke landen heel kansrijke en noodzakelijke instrumenten zijn om het klimaatdoel van 1,5 graden Celsius te halen. Ook volgens het Nederlandse klimaatakkoord moeten we 40% minder vlees eten en sowieso 15% minder eiwitten (5-8 Mton CO2 reductie). Daarvoor zijn fiscale instrumenten nodig. 20 April in 2020 heeft Wopke Hoekstra namens de regering een (BMH) brief naar de Tweede Kamer gestuurd over hoe dat kan via een reële prijs op vlees, waarin ook de milieukosten van o.a. broeikasgassen en stikstof emissies zijn verwerkt voor rundvlees en bewerkt vlees, varkensvlees en kip. Hierdoor dalen de broeikasgasemissies met 2 Mton Co2 eq per jaar, maar nemen ook de zorgkosten af en daalt het aantal patiënten met diabetes, beroerte en darmkanker met ca 8000 per jaar, volgens PBL en RIVM. Dat levert 1,7 miljard euro op per jaar. Idee is dat de heffingsopbrengst in de schatkist ruimte biedt om meer subsidies te geven voor verduurzaming in de landbouw voor het verlagen van emissies en om consumenten te compenseren door een lagere prijs voor gezond voedsel (0% btw groenten en fruit bijv.). Een meerderheid van de bevolking steunt dit, blijkt uit enquêtes. Consumenten gaan er zelfs 100 euro op vooruit per jaar als je enerzijds gezonde en duurzame voedselproducten naar het 0% btw tarief brengt (ook voor biologisch voedsel, vlees- en zuivelvervangers, brood etc) en anderzijds een eerlijke vleesprijs invoert. Er zijn andere EU-landen zoals Roemenië, die het btw tarief voor biologisch voedsel al hebben verlaagd naar 5 i.p.v. 9% voor gangbaar voedsel. De regering en de Tweede Kamer zetten in op beprijzen van stikstof en broeikasgassen zoals methaan in de veehouderij, zie bijlage 1 en 2. Dit is inderdaad een goede manier van beprijzen, zeker als dat gebeurt door de belastingafdracht te laten plaatsvinden bij de voedselverwerkende industrie en voedselimporteurs, zoals een kamermeerderheid lijkt te willen (zie bijlage 2). Het voorstel van de reële prijs op vlees (BMH kamerbrief 20 april 2022) kan daarbij als grondslag gebruikt worden.

Autoriteit Consument en Markt

De ACM heeft op verzoek van het ministerie van LNV drie jaar onderzoek gedaan naar prijsvorming van de voedselketen (Agro Nutri Monitor). Oorsprong van monitor lag in hypothese dat meer aan strijkstok blijft hangen bij supermarkten bij biologische producten. De bevindingen zijn echter dat de meerkosten om biologisch te kunnen boeren vergoed worden (uitzonderingen daargelaten). Supermarkten nemen gemiddeld met een lagere winstmarge genoegen op biologische voeding versus gangbare voedselproducten. Het prijsverschil tussen biologische voeding en gangbaar blijft echter nog steeds groot en de gemiddelde consument koopt biologisch voedsel daarom nog erg weinig, zodat boeren ook niet vaker kunnen omschakelen. Prijs blijft voor consumenten de dominante keuze factor om (biologisch/duurzaam) voedsel te kopen, hoeveel je ook informeert, is de conclusie van ACM. De belangrijkste belemmering voor verdere verduurzaming van de landbouw en biologische landbouw is de ontwikkeling van de vraag, dus de vraagzijde moet worden ontwikkeld, zowel in Nederland als in het buitenland i.v.m. export naar andere EU-landen. Dus moet het prijsverschil tussen gangbaar en duurzaam voedsel worden verkleind. Dat kan door gangbaar voedsel te beprijzen (duurder maken) en duurzaam juist goedkoper te maken (via btw verlaging of subsidies). Een andere route is normeren: verkoop van gangbaar geproduceerd voedsel verbieden, alleen nog de duurzame varianten aanbieden. Net zoals de overheid zegt: in 2030 alleen nog elektrische auto's kopen, kan dat ook met duurzaam voedsel. Naar verwachting is uiteindelijk een combinatie van beprijzen (van productie en consumptie) en

normeren (van productie, verwerking en distributie) de beste oplossing. Iedere mogelijkheid heeft voor- en nadelen; een combinatie is dus het beste zodat de nadelen gelijkelijk worden verdeeld. Ook Europese oplossingen bij beprijzing zijn van belang (denk aan CBAM, klimaat gerelateerde import heffingen, ook voor voedsel import). Dhr. Snoep hecht belang aan de Tinbergen regel om per beleidsdoelstelling, één wet te kiezen.

Consumentenbond

De Consumentenbond erkent dat voedsel nu relatief goedkoop lijkt, omdat de maatschappelijke kosten (gezondheid, milieu) niet in de winkel, maar via belastingen of op andere wijzen worden betaald¹. Een kleinschalig kwalitatief onderzoek laat zien dat consumenten begrijpen dat de huidige voedsel consumptie niet houdbaar is en moet veranderen: duurzamer en gezonder. De Consumentenbond is van mening dat er met in plaats van over burgers/consumenten moet worden gepraat, zodat consumenten een onderdeel kunnen worden van de oplossing.

Daarom roepen ze de politiek op om een Burgerberaad duurzame voeding uit te voeren. Op hoofdlijnen is bekend hoe duurzaam geproduceerde voeding aantrekkelijker en makkelijker gemaakt kan worden. Door prijsprikkels, voorlichting, één betrouwbaar duurzaamheidskeurmerk in plaats van honderden en handhaven op greenwashing. Consumenten geven zelf aan dat het makkelijker gemaakt moet worden om te kiezen voor duurzamere alternatieven. Dat kan ook door gewoon bepaalde echt niet-duurzame producten niet meer aan te bieden.

Rabobank

Wereldwijd blijkt dat de uitgaven aan voedsel 9 triljoen dollar betreffen, terwijl de verborgen kosten voor ongezond voedsel (welvaartsziekten) 12 triljoen dollar betreffen en de milieuschadetekosten 7 triljoen dollar zijn. Deze nadelige niet-ingepriceerde effecten schuiven we door naar de volgende generaties. Dit voedsel systeem moet dus heel anders, waarbij externe effecten ingeprijsd worden. Zij noemen dat ‘true cost accounting’. Voor de bank zijn milieukosten makkelijker hanteerbaar/meetbaar dan gezondheidskosten. Idealiter zou er een wereldwijde carbon tax (op broeikasgasemissies) moeten zijn. Zolang die er niet is kan je met schaduw prijzen werken en stimuleren dat de overheid zo’n CO2 prijs invoert. Zelf werkt de bank aan het stimuleren van regeneratieve landbouw, meetbaar maken en belonen van biodiversiteitsverbeteringen en carbon pricing: boeren belonen voor lagere CO2-emissies. De overheid zou boeren ook veel meer moeten subsidiëren voor milieu- en natuurvriendelijke productiewijzen. Dat laatste zou met name terug moeten komen in het landbouw akkoord (maar ook wereldwijd).

Hollands Agrarisch Jongeren Contact (onderdeel NAJK voor Noord- en Z-Holland)

In het buitenland zijn veel meer lokale voedselproducten in de schappen te koop dan in Nederland, dat zou hier ook moeten. Er is veel bereidheid onder jonge boeren om duurzaam te produceren, ondanks de vele uitdagingen. Wij pleiten ook voor een Europees systeem waarbij positieve bijdragen van boeren aan biodiversiteit, klimaat, bodem/water worden vergoed, met

---

¹ Meer info over duurzame voeding, waaronder een eerlijke prijs voor voedingsmiddelen, zie het standpunt van de Consumentenbond online: <https://www.consumentenbond.nl/duurzamer-eten/ons-pleidooi-duurzame-voeding-voor-iedereen-toegankelijk>. Een verplichte eerlijke prijs voor voedingsmiddelen: Een prijs waarin de schade aan milieu, mens en dier is doorberekend. Zo kunnen bedrijven verplicht worden om mee betalen aan het voorkomen of herstellen van de schade die ontstaat tijdens de productie. Zijn duurzaam geproduceerde voedingsmiddelen duur? Of zijn standaardproducten te goedkoop? Kosten voor de schade aan milieu, mens en dier worden niet of nauwelijks doorberekend in de prijs.

liefst 30 jaar zekerheid, maar de overheid is in de praktijk een slechte partner, omdat subsidies snel wijzigen of ingetrokken worden. Er zijn ook boeren die niet biologisch zijn, maar wel een minder grote milieufootprint hebben. De wirwar aan keurmerken en labels werkt niet goed. Mooi dat sommige supermarkten de keus inperken en alleen nog biologische melk aanbieden.

Prof. Jaap Seidell (VU, voeding en gezondheid)

We hebben veel problemen tegelijk met voeding, die om integrale oplossingen vragen: gezondheid, klimaat, biodiversiteit. Dit is ook in de SDG doelen voor 2030 erkend. Voor 2030 is het doel halvering van het aantal mensen met o.a. diabetes, maar ondertussen gaat het alleen maar omhoog. Het goede nieuws is dat zowel qua gezondheid als milieu oplossingsrichtingen dezelfde kant op wijzen: forse vermindering van rood vlees consumptie en bewerkt vlees en verdubbeling van de consumptie van groente en fruit (Schijf van Vijf en EAT-Lancet Planetary Health Diet). Bij supermarkten is zo'n 60% van de voeding ultra bewerkt, 70% van de omzet zit in de aanbiedingen, en van die aanbiedingen betreft het 80% ongezonde voedselproducten buiten de Schijf van Vijf. Dus je moet veel meer beprijzen, reguleren en informeren. Volgens het RIVM gaat het vooral om subsidies voor gezond voedsel en heffingen op niet-duurzaam, minder gezond voedsel, waarbij de prijsverschillen minstens 20% moeten zijn voor een duidelijk verschil in gedragsverandering. Btw-verhoging of verlaging is dus eigenlijk te beperkt, je zal naar verbruiksbelastingen toe moeten voor voedsel met negatieve impact op gezondheid en milieu zoals vlees (bijv. 30% prijsverschil zoals in een RIVM studie is doorgerekend) en subsidies op gezond voedsel van zo'n 10-20% prijsvoordeel. In plaats van ons te richten op winstmaximalisatie op de korte termijn zou het voedselsysteem zich moeten richten op gezonde betaalbare voeding voor iedereen met minimale impact op milieu, klimaat, biodiversiteit en dierenwelzijn. Prijsbeleid is nodig om gezonde en duurzame voeding bereikbaar te maken voor iedereen.

Wageningen Economic Research (WEER)

Externe milieu- en sociale kosten per kg voedselproduct kunnen berekend worden, dat wordt 'true cost' genoemd. Hier kunnen euro's aan gekoppeld worden, waarbij milieukosten en gezondheidskosten bij elkaar opgeteld mogen worden. De volgende stap is wat je met die kennis doet? Er zijn 8 routes om externe kosten vervolgens te verlagen bij productie of consumptie van voedsel. Beprijzing door de overheid via heffingen is maar een van de routes, je kan ook via keurmerken of via inkoopbeleid werken aan het verlagen van externe kosten (geef het goede voorbeeld, bijvoorbeeld via catering bij overheden, ziekenhuizen, ook via 'true cost' principe). Het meten van de mate van duurzaamheid van een voedselproduct kan je dus doen via deze true cost methode, gebaseerd op LCA methode. Het is niet altijd zo dat biologisch voedsel altijd het duurzaamst is, afhankelijk van de methoden en het type product.

Overige sprekers

Bij het vormgeven van beleidsinstrumenten zoals heffingen op voedsel moet je vooral kijken naar het doel en hoe je dat het best kan bereiken: fiscaal, via een subsidie of via normering. Vlees kan je net zo belasten als bij de vliegtaks, via een verbruiksbelasting, op milieugrondslag (o.a. CO₂). Dan krijg je wel de vraag of er niet ook een verbruiksbelasting op zuivel moet komen. Bij de vliegtaks heb je 5 belastingplichtigen; bij een vleestaks veel meer, er zijn ook andere uitdagingen bij de uitvoering. Het BTW-instrument is volgens IMF en CPB niet geschikt om externe kosten mee te internaliseren en het is ook lastig om voor veel meer voedselproducten een 0% btw tarief toe te staan. Dat komt door het fiscale neutraliteitsbeginsel (als je brood 0% geeft, moet je dat ook doen voor taart bijvoorbeeld). Dan zou een subsidie op brood handiger zijn bijvoorbeeld. Je moet bij belastingwijzigingen ook kijken naar het weglek effect in het buitenland, de wens

voor vereenvoudiging van het fiscale stelsel en naar politiek draagvlak. Het is wel begrijpelijk dat zowel consumenten als producenten een 0% btw willen op groenten en fruit en andere duurzame of gezonde voedingsmiddelen.

Een andere spreker wijst erop dat het Landbouw Akkoord niets zal voorstellen over het bevorderen van gezond voedsel, daar komt een LNV-voedsel brief over die 1 april 2023 klaar is. De consument is bij het Landbouw Akkoord en bij het beleid van het ministerie van LNV nog behoorlijk buiten beeld, maar de overheid wil wel wat doen met de aanbevelingen van de ACM. Het stikstofbeleid en een norm voor grondgebondenheid in de melkveehouderij zal er ook toe leiden dat we minder voedsel kunnen exporteren (vlees en zuivel). Zo komt productie en consumptie ook dichterbij elkaar.

Aanbeveling voor het Landbouw Akkoord op basis van het Symposium 21 december

Er ligt een grote opgave in de Nederlandse landbouw om stikstofemissies te halveren rond 2030 en ook broeikasemissies met minstens 5 Mton CO₂ eq terug te dringen en in 2035 nog meer, conform nieuwe EU-doelen (ca. 55% reductie). Als het gaat om beprijzing van emissies van stikstof en broeikasgassen in de veehouderij, zoals regering en Tweede Kamer van plan zijn (zie bijlage 1 en 2) is het de vraag in hoeverre de rekening bij de veehouders komt te liggen of bij de verwerkende industrie, de supermarkt of de consument. Landen als Denemarken en Nieuw Zeeland hebben al gekozen om broeikasgasemissies te gaan beprijzen bij veehouders: elke ton CO₂, methaan en lachgas emissies gaat geld kosten, in Denemarken zo'n 67 euro per ton (er komen ook subsidies voor verlaging van broeikasgasemissies). In Denemarken is het echter nog open gelaten of ook consumenten te maken krijgen met een milieuheffing per kg vlees, zuivel en eieren, zodat ook voedsel dat geïmporteerd wordt duurder wordt en niet alleen Deens vlees en zuivel. Deense veehouders kunnen hun producten minder goed in Denemarken verkopen als goedkoper vlees en zuivel geïmporteerd wordt, waar de milieubelasting niet ingeprijsd is. VVD, D66, CDA PvdA, SP, GroenLinks, ChristenUnie, DENK, Volt, Fractie Den Haan, Gundogan en BIJ1 stemden 7 december 2022 voor een motie (zie bijlage 2) die opdraagt te onderzoeken hoe stikstof- en methaanemissies van veehouderij producten beprijst kunnen worden, waarbij de heffing wordt geheven bij de voedselverwerkende industrie (denk aan zuivelfabrieken, vleesverwerkers, eierpakstations, voedselimporteurs). De regering verwijst in een kamerbrief van 25 november 2022 naar een zelfde beprijzingsonderzoek, waarbij ook het rapport 'Verkenning normeren en beprijzen van stikstofemissies'² wordt betrokken (zie bijlage 3 voor de annex bijlage waarin onder andere een heffing op vlees is opgenomen op p. 95). In het rapport is naast een ammoniakheffing voor veehouders en een heffing op kunstmest en krachtvoer ook een voorstel benoemd van de reële prijs op vlees (bijzondere verbruiksbelasting per kilo vlees), waarbij supermarkten en foodservices de heffing afdragen (of slachterijen en vleesimporteurs) en niet de veehouders. Deze vleesheffing leidt tot 2 Mton CO₂ eq emissie reductie per jaar en 5,2 kton NH₃ reductie op mondiaal niveau (o.a. Nederland, Duitsland, België, Frankrijk, Engeland, dus in landen die bijdragen aan de stikstofdepositie in Nederland). Zo kan de stikstofdeken die vanuit het buitenland komt aanwaaien verlaagd worden. Hierdoor zullen veehouders in Nederland minder stikstofemissies hoeven te verlagen om het beoogde natuurdoel te halen in vergelijking met de situatie zonder heffing op vlees, of komt er extra ammoniak reductie ten gunste van een betere natuur kwaliteit (no regret maatregel).

Als de veestapel alleen krimpt in Nederland, wordt gesteld dat de vervuiling zich verplaatst naar het buitenland, als de vlees- en zuivelconsumptie in Nederland op hetzelfde niveau blijft. Immers, Nederlandse zuivel- en vleesproducten zullen minder geëxporteerd kunnen worden, en hierdoor zal in het buitenland extra vlees- en zuivel geproduceerd moeten worden om te voldoen aan de vraag, met een mogelijk hogere emissie per kg product dan het Nederlandse product. De extra milieuvervuiling in het buitenland, zal niet optreden als de vraag naar zuivel en vlees in Nederland afneemt, in gelijke mate als waarin de productie van vlees en zuivel afneemt dankzij stikstofbeleid en andere effecten. Een verbruiksbelasting op vlees en zuivel zorgt voor verlaging van de vraag in Nederland en is een instrument waarmee dit wenselijke effect (geen weglek effect van meer milieuvervuiling in het buitenland) bereikt kan worden. Met zo'n belasting kan ook worden voldaan aan de aanbeveling van de Autoriteit Consument en Markt om niet-duurzaam voedsel te beprijzen. Van alle eiwitrijke voedselproducten is vlees- en zuivel het minst duurzaam (relatief hoge emissies broeikasgassen, fijn stof en stikstof per kg product). Meer duurzame eiwitrijke voedselproducten zijn bonen, noten, champignons, vlees- en zuivelvervangers.

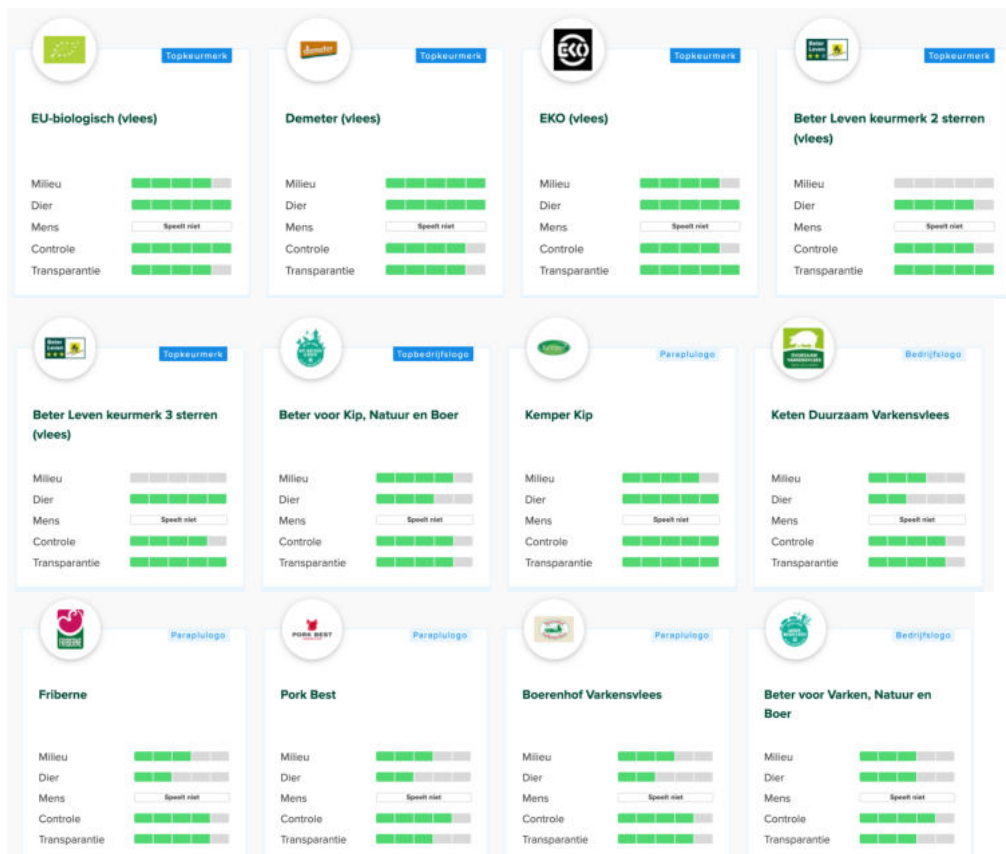
² <https://www.aanpakstikstof.nl/documenten/rapporten/2021/03/19/rapport-normeren-en-beprijzen-van-stikstofemissies>

Consumenten zullen dit soort voedselproducten vaker kopen, als er een heffing op vlees zou worden ingevoerd. Dit is een beoogd effect van het Klimaat Akkoord, de Schijf van Vijf en de voedselbrief van het ministerie van LNV (29 maart 2022), waarin een doel is opgenomen om de verhouding dierlijk/plantaardig eiwit (nu 60/40%) in 2030 te verschuiven naar 50%/50%. De vraag naar vlees, zuivel, eieren en vis zal dan zo'n 17% moeten verminderen in 2030.

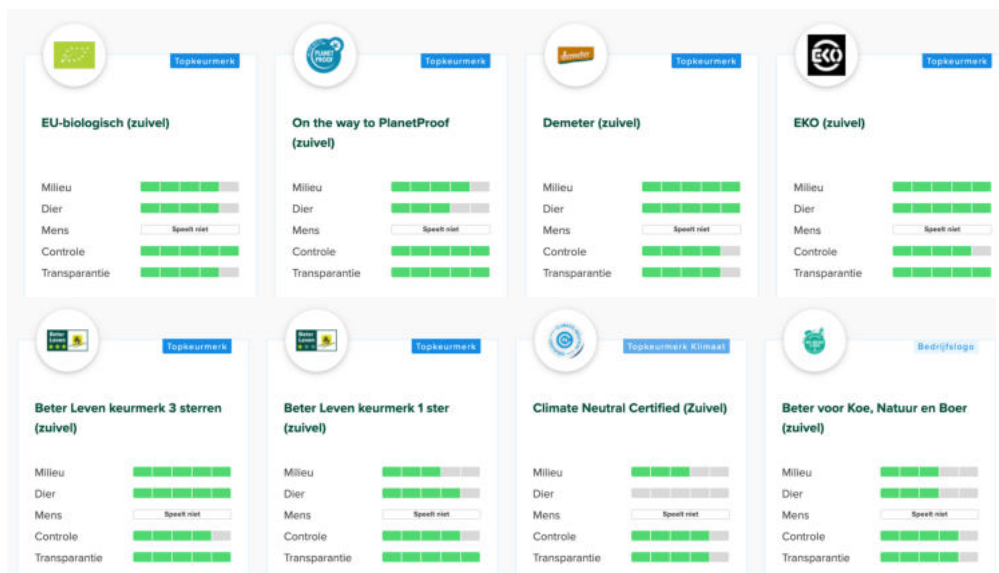
Normering versus beprijzing

Diverse sprekers pleiten voor het normeren, waarbij in de toekomst het alleen nog maar is toegestaan voedsel te verkopen dat voldoet aan de hoogste standaarden voor milieu en dierenwelzijn. Vergelijk dit met de normering voor autoverkoop in Nederland en de EU, vanaf 2030 zijn alleen elektrische auto's toegestaan voor de verkoop. Zo zou in 2030 ook een verbod ingevoerd kunnen worden voor de verkoop van vlees, zuivel en eieren in Nederland, dat niet voldoet aan de hoogste ambities voor zowel milieu als dierenwelzijn binnen de huidige keurmerken. Volgens www.keurmerkwijzer.nl zijn er momenteel enkele keurmerk producten die aan deze hoge ambities voor zowel milieu als dierenwelzijn (elk 4 of 5 groene blokjes) voldoen, zie hieronder:

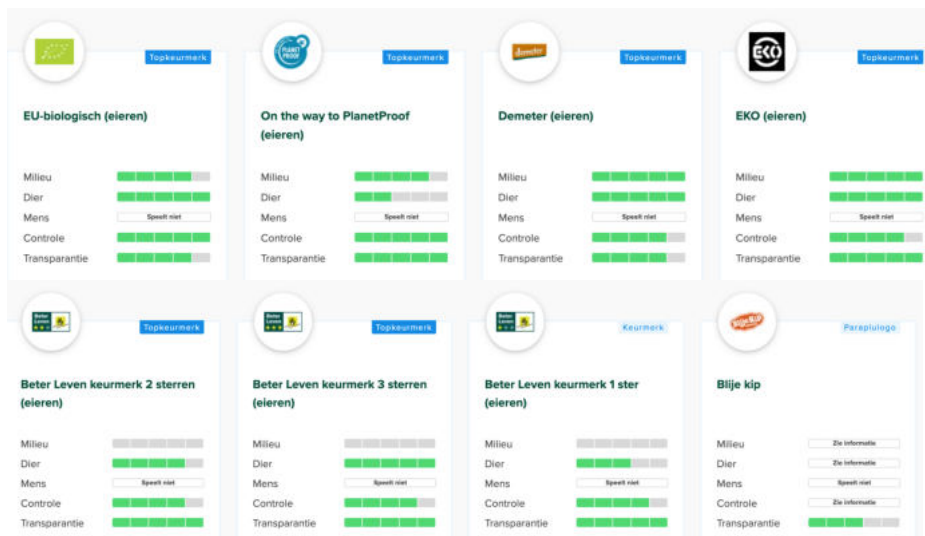
Vlees

Zuivel

Eieren

Via het Landbouw akkoord of het Convenant Dierwaardige veehouderij, met een stok achter de deur van wettelijke regelgeving, kan besloten worden tot invoering van deze normering in 2030 (of 2032). Het voordeel is dat veehouders weten dat vanaf dat jaar alleen nog vlees, zuivel en eieren in Nederland verkocht mag worden dat voldoet aan de keurmerken voor EKO, Demeter, EU-biologisch, Beter Leven keurmerk 3 sterren zuivel en Kemper Kip, en mogelijk ook On the way to planet proof of Beter leven zuivel 1 of 2 sterren, of Beter voor Koe/Varkens, Boer en Natuur als die keurmerken nog net iets meer criteria opnemen om volgens de onafhankelijke beoordeling door Milieucentraal op het niveau 'hoog' te komen voor zowel milieu als dierenwelzijn. Omdat 20% van de veehouders hun producten afzetten op de Nederlandse markt, kunnen bijna 20% van de veehouders in 2030 omschakelen naar biologisch, zodat ook ongeveer 20% van het melkvee areaal biologisch wordt (in lijn met het Plan van aanpak biologische landbouw). In dat geval kunnen veehouders de komende jaren beslissen om te schakelen en te extensiveren (minder dieren per stal of per hectare) en te investeren in andere stalsystemen etc. Als dit gekoppeld gaat aan het inleveren van dier- en fosfaatrechten leidt het ook tot een lagere emissie van stikstof en broeikasgassen. De vraag naar deze dier- en milieuvriendelijke producten zal dan sterk groeien in Nederland, en omdat de prijs hiervan hoger is dan de huidige prijs van o.a. vlees, zal de consumptie van vlees ook iets afnemen (wat winst oplevert voor gezondheid en milieu). De introductie van milieuheffingen op vlees/zuivel/eieren vanaf 2025 (en subsidies voor

omschakeling, compensatiekosten voor keurmerkcertificeringskosten en voor het verlies van aantallen dieren per bedrijf) kan ervoor zorgen dat de overstap naar deze keurmerken sneller zal verlopen om richting 2030 de hele Nederlandse markt te kunnen voorzien. Immers, de heffing kan vrijgesteld worden voor producten van biologische veehouders (of gelijkwaardig qua dierenwelzijns normering) die al gekozen hebben voor extensivering en omschakeling (minder dieren) en bijbehorende verlaging van emissies stikstof/broeikasgassen. Het verdienmodel wordt dan om met minder dieren toch meer geld te verdienen, zoals dat nu al kan met een keurmerk product zoals biologisch, dat ook goed geëxporteerd kan worden, omdat ook in belangrijke export landen zoals Duitsland de vraag naar biologische voeding zal toenemen.

Het ministerie van LNV heeft al laten weten dat als het niet lukt om een convenant af te sluiten over dierwaardige veehouderij of om het Landbouw Akkoord af te sluiten, er wettelijke verplichtingen zullen volgen. Zo'n wettelijke verplichting zou kunnen zijn dat alle veehouderij dieren in 2030 dienen te voldoen aan de eisen zoals de raad voor de dierenaangelegenheden (RDA) adviseerde voor diereigen gedrag. Er ligt al een motie in de Kamer die een meerderheid heeft gekregen en uitgevoerd moet worden. De RDA normen komen vrijwel overeen met de normen voor biologische veehouderij (varkens, pluimvee, alleen voor melkvee gaan de normen nog iets verder, waarbij Beter Leven 3 sterren voldoen aan de RDA normen, aldus de Dierenbescherming).

Het ministerie van LNV kan bij mislukken van de convenanten in de Wet Dieren opnemen dat bovenstaande normen in Nederland in 2030 van toepassing worden. Tegelijk kan de overheid verkopers van voedsel in Nederland vanaf 2030 verplichten alleen nog voedsel te verkopen dat voldoet aan deze eisen (bijv. via de Warenwet of andere wetgeving).

Ook een verplicht bijmeng percentage van 'duurzaam' voedsel kan bijdragen aan een beter verdienmodel van veehouders (bijv. kaas uit Nederland moet in 2027 voor minstens 30% bestaan uit 'duurzame' melk die voldoet aan een keurmerk met minimaal een ambitieniveau 'redelijk' voor milieu, dus minstens 3 groene blokjes, zie <https://keurmerkenwijzer.nl/uitleg-scores/>). Tenslotte geven we drie voorbeelden van beprijzing van methaan en stikstof op het niveau van de veehouder versus het niveau van de verwerkende industrie of de supermarkt en het verschil hiervoor voor de veehouder. Op basis van de tweemaandelijke metingen is de gemiddelde methaan-emissie op deze bedrijven 189 kilo per dierplaats per jaar, de ammoniakemissie is 13,4 kilo per dierplaats per jaar en de stikstofdioxide is 0,59 kilo per dierplaats per jaar, blijkt uit [onderzoek van de WUR](#) dat in november 2022 gepubliceerd is.

Tabel: beprijzing methaan (0,09 euro/kg CO2 eq) en stikstof (6,1 euro per kg NH3 en 34,70 per kg NOx)
(volgens CE Delft true price berekeningen zijn de schade kosten per kg ammoniak niet 6,1 maar 30 euro/kg)

Heffing op het niveau landbouwbedrijf	Heffing methaan	Heffing NH3	Heffing Nox	Totaal
Gangbaar melkveebedrijf 100 koeien	1701	8.174	2.047	11.922
Biologisch melkveebedrijf 80 koeien, 25% lagere stikstof emissie, 10% lagere methaan emissie dan gangbaar	1224	4.904	1.228	7.356

Duidelijk is te zien dat het voor een gangbare melkveehouderij voordeel biedt om om te schakelen naar meer extensieve biologische melkveehouderij, omdat de heffing dan ruim 4.500 euro per jaar lager uitvalt. Fosfaatrechten zouden voor 20 koeien verkocht kunnen worden. In het geval dat de zuivelfabriek de heffing op methaan en stikstof moet afdragen, zal de zuivelfabriek de emissiegevens bij de boer moeten opvragen om daarop de heffing te baseren.

Tabel: beprijzing methaan (0,09 euro/kg CO2 eq) en stikstof (6,1 euro per kg NH3 en 34,70 per kg NOx)

Heffing bij zuivelfabriek of retail	Heffing methaan	Heffing NH3	Heffing Nox	Totaal
Melkveebedrijf 100 koeien	0	0	0	0
Biologisch melkveebedrijf	0	0	0	0

Geconcludeerd kan worden dat de heffing op methaan / broeikasgasemissies en stikstof vanuit de veehouder gezien beter geheven kan worden op het niveau van de zuivelverwerker/importeur van zuivel of supermarkt/foodservices. Als gekozen wordt om de heffing op broeikasgassen en stikstof per kg zuivel/vlees/eieren op te leggen bij de verwerkende industrie, wordt aangeraden een forfait te hanteren voor de gemiddelde emissie per kg product (gangbaar) en een forfait voor het gemiddelde biologische product. Op die manier kan namelijk dezelfde heffing ook opgelegd worden aan handelaren die zuivel/vlees/eieren importeren naar Nederland, zodat Nederlandse en buitenlandse producten gelijkwaardig worden behandeld en buitenlandse importproducten geen voordeel krijgen t.o.v. Nederlandse producten, maar ook geen nadeel. Denk aan een tarief van ca. 15 cent/liter melk, 1,50 euro /kg kip, 3 euro per kg rund- en varkensvlees. Dit zijn lagere tarieven dan in de BMH-studie (reële vleesprijs), omdat daar ook fijn stof schadekosten en biodiversiteitverlies belast zijn. Het nadeel voor veehouders is dat bij een heffing op het niveau van de voedselverwerkers, de export van hun producten ook duurder wordt; dit nadeel is niet aanwezig bij een milieuheffing die supermarkten en foodservices moeten afdragen, dan is export onbelast. Vanuit veehouders gedacht is de variant reële prijs vlees en zuivel (verbruiksbelasting per kg invoeren bij supermarkten/foodservices) dus de meest gunstige beprijzingsoptie. Onze aanbeveling is dat naast mogelijke normering of een heffing op het niveau van veehouders, er altijd ook beprijzing voor vlees en zuivel nodig blijft op het niveau van de consument (verbruiksbelasting), om de vraag naar vlees en zuivel te kunnen sturen in relatie tot het realiseren van vastgelegde doelen voor gezondheid, klimaat, biodiversiteit en voedselzekerheid.

Bijlage 1: beprijzing van voedsel in LNV kamerbrief 25 november 2022

Brief over voortgang integrale aanpak landelijk gebied en opvolging uitspraak RvS over Porthos

Normeren en beprijsen

Het kabinet gaat sterker inzetten op beprijsen en normeren om zo gericht te sturen op verdere realisatie van de doelstellingen in alle sectoren. Het kabinet kiest hiervoor, omdat via deze instrumenten duidelijkheid aan ondernemers wordt geboden. Hiermee wordt de aantrekkelijkheid om gebruik te maken van het bestaande stimulerend en subsidiërend instrumentarium vergroot. Diverse bronmaatregelen en faciliteiten kunnen ondernemers ondersteunen om de noodzakelijke omslag naar een duurzame bedrijfsvoering te maken. Tegelijkertijd wil het kabinet hiermee de inzet van aanvullend verplichtend instrumentarium, zoals onteigening, voorkomen.

Normen en beprijsen geven prikkels voor bedrijven om hun bedrijfsvorming te verduurzamen. Duurzame productie wordt relatief goedkoper en in **vervuilende producten komen ook de maatschappelijke kosten tot uitdrukking in de prijs. Dit draagt bij aan de noodzakelijke transitie van het landelijk gebied. Daarnaast stimuleert dit innovatie**, bijvoorbeeld voor het ontwikkelen van individuele meetsystemen, zoals de Stoffenbalans. Door **vooraf helderheid te scheppen welke normerende en beprijzende kaders er van toepassing zijn**, worden bedrijven in staat gesteld hier tijdig op te anticiperen en niet af te wachten. Daarbij kan het een prikkel zijn om via innovatie te voldoen aan de gestelde kaders.

In de verdere uitwerking wordt daarom de **beprijzing en normering van de emissies per sector en stoftype (in ieder geval NH₃ en NO_x) uitgewerkt in samenhang met het (klimaat)beleid**, zonder daarbij uit het oog te verliezen dat iedere sector onontkoombaar bij moet dragen. Hierbij wordt nadrukkelijk aansluiting gezocht bij de sectorale doelen die in het begin van 2023 volgen. In de verdere uitwerking zal onder andere rekening worden gehouden met de onwenselijkheid van dubbele heffingen op eenzelfde grondslag, de complexiteit van een stelselwijziging, de juridische haalbaarheid, uitvoerbaarheid en de realisatietermijn. Ook grensproblematiek wordt meegewogen. Modaliteiten die hierbij verder in kaart worden gebracht zijn aanvullende normeringen, de aard van een eventueel beprijzingsinstrument (heffing of emissierechten), het al dan niet regionaal differentiëren van het instrumentarium en de te hanteren grondslag. **In de verdere uitwerking zullen ook de bevindingen van de studiegroep ‘Normeren en Beprijsen’** worden betrokken en zal de samenhang met het Nationaal Programma Landelijk Gebied en bestaand (klimaat- en luchtkwaliteits)beleid in acht worden genomen.

De Kamer zal in het **voorjaar van 2023** over de verdere uitwerking worden geïnformeerd.

Bijlage 2: Motie 36200-XIV-34 van de leden Tjeerd de Groot en Van Campen over een onderzoek naar beprijzing van de uitstoot van methaan en stikstof 7 december 2022; 111 van de 150 leden stemden in; <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2022Z24434&did=2022D52604>

De Kamer, gehoord de beraadslaging, **overwegende dat de regering de uitstoot van methaan en stikstof wil gaan beprijzen**; overwegende dat hierbij wordt gekeken naar onder meer de juridische haalbaarheid, uitvoerbaarheid en de realisatietermijn; overwegende dat het coalitieakkoord zich richt op de niet-vrijblijvende bijdrage van de marktpartijen aan de verduurzaming van de primaire landbouw; overwegende dat met een heffing, te innen bij de verwerkende industrie, er een impuls komt voor innovaties waarvan de effectiviteit bewezen is; verzoekt de regering een onderzoek naar beprijzing uit te voeren en hierover ruim voor de deadline van het NPLG te rapporteren; verzoekt de regering hierbij in het bijzonder in te gaan op de mogelijkheid om deze heffing bij de verwerkende industrie te innen, en gaat over tot de orde van de dag.

Tjeerd de Groot en Van Campen

Bijlage 3: rapport ‘Normeren en beprijzing’, bijlage 1, voorstel vleestaks

Bijzondere verbruiksbelasting per kilo vlees

In het kader van dit rapport is geen apart onderzoek gestart naar een vleesbelasting, maar is de verbruiksbelasting per kilo vlees zoals uitgewerkt voor de Brede Maatschappelijke Heroverwegingen (BMH) als uitgangpunt genomen, en bezien wat de bijdrage van een dergelijke belasting zou kunnen zijn aan de stikstofproblematiek. Het instrument is vormgegeven als een bijzondere verbruiksbelasting per kilo vlees (eindproduct). Deze komt bovenop de gangbare btw. Bij producten waarin vlees is verwerkt, wordt het tarief bepaald naar rato van de hoeveelheid verwerkt vlees. Het tarief is afgestemd op de ‘externe’ (nog niet geprijsde) milieueffecten per kilo vlees en wordt daarmee gedifferentieerd. Rund, varken en kip hebben namelijk in verschillende mate effect op het milieu (ziektelast door vleesconsumptie is niet in dit tarief meegenomen). Onderstaande cijfers zijn de maatschappelijke kosten, geraamd op €/kg 2,04 voor kip, €/kg 4,50 voor varken en €/kg 5,70 voor rund- en kalfsvlees.³⁹ In deze kostenraming zijn meegenomen: kosten voor emissies broeikasgassen, emissies van andere stoffen resulterend in milieuvervuiling, door landgebruik veroorzaakte impact op biodiversiteit en dierziekten.⁴⁰ Dit is dus (veel) breder dan alleen verdisconteren voor de negatieve effecten van de stikstofuitstoot.

	Huidige consumptieprijs per kg.	2030 – maximale heffing per kg. bovenop de basisprijs
Kip	EUR 7	EUR 2,04
Varken	EUR 8	EUR 4,50
Rund en kalf	EUR 13	EUR 5,70
Bewerkt vlees	EUR 14	EUR 5,70

De tarieven zijn nu vast. Wanneer op termijn een goed (meet)systeem beschikbaar zou komen, kan een differentiatie op basis van werkelijk veroorzaakte milieuschade per bedrijf/producent worden overwogen. Daarmee zou tot een meer precieze beprijzing kunnen worden gekomen. Daarbij dient wel ingeschat te worden of de daarmee samenhangende toename van de complexiteit proportioneel is ten opzichte van het voordeel van de betere beprijzing.

Verwachte impact op NH3-emissie

Vlees in Nederland wordt duurder, wat zal leiden tot een afnemende consumptie. Als gevolg van de verminderde consumptie van vlees zal op mondiale schaal de productie van vlees verminderen. Volgens de berekeningen in de BMH zal mondiaal 4,3 kiloton N-eq. worden bespaard, door afname eutrofiëring. **Dit vertaalt zich naar 5,2 kton NH3 reductie op mondiaal niveau.**

³⁸ Fiche gebaseerd op Tenminste houdbaar tot: Bewegen naar een duurzaam voedselsysteem. Brede maatschappelijke heroverweging, 2020 (BMH 10), <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2020/04/20/bmh-10-naar-een-duurzamer-voedselsysteem> ; en CE Delft, Duurzaamheidsbijdrage vlees, 2019, <https://www.ce.nl/publicaties/2375/duurzaamheidsbijdrage-vlees#:~:text=De%20duurzaamheidsbijdrage%20vlees%20kan%20gebruikt,de%20externe%20kosten%20te%20reduceren.>

³⁹ CE Delft obv in mkba gebruikelijke milieukosten (Handboek milieuprijzen) emissies en bekende emissies.

⁴⁰ CE Delft, De echte prijs van vlees, 2018, <https://www.ce.nl/publicaties/2091/de-echte-prijs-van-vlees.>

⁴¹ Omrekenfactor van N naar NH3. De molaire massa van NH3 is 17 g/mol. De molaire massa van N is 14 g/mol

Mondiaal⁴²

Emissie NH3	Emissie P	Emissie CO2-eq.
-5,2 kt NH3	-0,1 kt	-1973 kt

Cruciaal voor het effect van een vleestaks is de prijselasticiteit van de vraag. Wageningen Economic Research (WecR) heeft t.b.v. de BMH een berekening gemaakt van de elasticiteiten. Recente schattingen op basis van CBS-data laten zien dat de elasticiteiten voor vleesconsumptie vrij hoog zijn. Dit betekent dat een vleestaks een effectiever instrument zou kunnen zijn, en meer effect kan hebben op bovenstaande emissies, dan eerder berekend. Het is de vraag hoe groot de invloed van de belasting zal zijn op de binnenlandse stikstofuitstoot. De Nederlandse veehouderij exporteert een groot deel van zijn productie. Het is goed voorstelbaar dat de vleesproductie gelijk blijft, en dat boeren de verminderde Nederlandse consumptie compenseren door meer vlees te exporteren naar het buitenland. Het effect op binnenlandse NH3-uitstoot is daardoor niet te kwantificeren.

Verwachte effect op depositie

Wanneer de belasting niet leidt tot minder vleesproductie in Nederland, zal de bijdrage van binnenlandse bronnen aan stikstofdepositie ongewijzigd blijven. Het is in theorie mogelijk dat als de belasting leidt tot minder productie in het buitenland, dit toch effect heeft op stikstofdepositie in Nederland. Bijvoorbeeld als productie in een naburig land afneemt en zo minder stikstof deponeert in Nederland. Dit is echter zeer onzeker en valt niet te kwantificeren, omdat voor dit effect de verminderde uitstoot door deze verminderde productie dan juist die emissies moeten zijn die neerdalen in Nederland.

Noodzakelijk aanvullend instrumentarium voor doelbereik VHR?

Deze maatregel zal alleen bijdragen aan het doelbereik VHR door het verlagen van de mondiale stikstofuitstoot en heeft geen naar verwachting geen lokaal effect.

Overig aanvullend instrumentarium nodig?

Nagedacht kan worden om ter verhoging van het draagvlak gelijktijdig met de heffing een subsidie in te voeren voor de verduurzaming van de sector. De heffing zal biologisch vlees even zwaar belasten. Het is lastig om hier binnen de heffing een uitzondering voor te maken. Eventueel flankerend beleid kan nodig zijn om de biologische sector tegemoet te komen.

Kostenefficiëntie

Wanneer kostenefficiëntie wordt berekend door de binnenlandse NH₃-uitstoot af te zetten tegen de kosten, is deze maatregel niet efficiënt. Er is namelijk geen direct verband vast te stellen tussen deze maatregel en een daling van NH₃-emissies.

Effect op andere emissies

Een vleesbelasting heeft positieve mondiale effecten op broeikasgassen, water- en landverbruik, zwaveldioxide (SO₂), stikstof (N) en fosfor (P). De maatregel levert daarnaast gezondheidswinst op - de consumptie van (bewerkt en niet bewerkt) rood vlees is geassocieerd met een verhoogd risico op een aantal niet overdraagbare ziekten.

Uitvoerbaarheid

Juridisch uitvoerbaar. Elke lidstaat van de EU heeft de mogelijkheid om een bijzondere verbruiksbelasting te voeren, mits voldaan wordt aan de voorwaarden (geen karakter omzetbelasting; geen grensformaliteiten). Het heffen van een tarief op basis van extern effect per kilo kan worden neergelegd bij verkooppunten of bij slachters en importeurs. De voor- en nadelen van deze keuze zijn uiteengezet in de BMH.⁴³ De implementatie van een verbruiksbelasting vergt nieuwe wetgeving en de uitvoerder moet een inningssysteem bouwen. De invoeringstermijn moet nader worden onderzocht. Recent is een rapport verschenen van EY waar kanttekeningen worden geplaatst bij een uitvoering op korte termijn.

Complexiteit

Het invoeren van een nieuwe belasting verhoogt de complexiteit.

Draagvlak

Een aantal politieke partijen is voorstander van het invoeren van een hogere prijs voor vlees. Draagvlak kan verder worden vergroot door het tegelijkertijd verstrekken van een subsidie voor verduurzaming; of een lastenverlichting elders. CE Delft heeft verschillende compensatie-opties voor consumenten in kaart gebracht die mogelijk bijdragen aan een vergroting van het draagvlak voor de maatregel.⁴⁶

⁴⁴ EY, De (on)mogelijkheden van een verbruiksbelasting op vlees, Februari 2021, <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2021/02/01/de-onmogelijkheden-van-een-verbruiksbelasting-op-vlees>.

⁴⁵ Ibidem.

⁴⁶ CE Delft, Duurzaamheidsbijdrage vlees.

Bijlage 4: Deelnemers event 21 december beprijzing niet-duurzaam voedsel

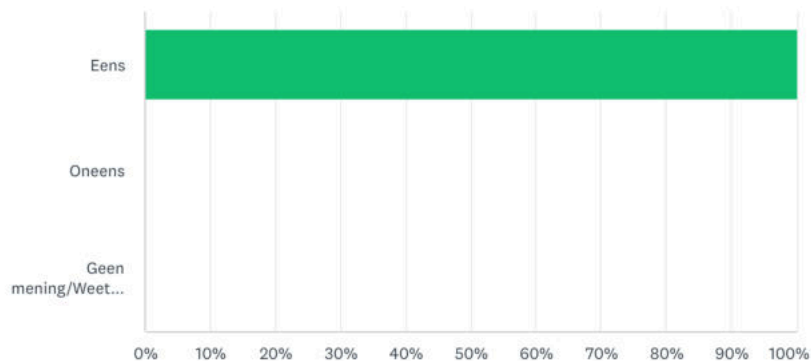
Naam	Achternaam	Organisatie
Suzanne	van der Pijll	Schuttelaar
Jerome	Remmers	TAPP Coalitie
Suzanne	van Tilburg	Rabobank
Amber	van der Laan	HAK
Jaap	Seidell	VU
Sandra	Molenaar	Consumentenbond
Martijn	Snoep	ACM
Willy	Baltussen	WUR
Casper	Holl	Ministerie LNV
Reijer	Janssen	Ministerie Financiën
Max	van der Ham	Ministerie LNV
Susan	Cohen Jehoram	IPO
Patrick	Deckers	Caring Docters
Linde	Been	Ministerie VWS
Bobby	Verbaan	TAPP Coalitie
Lotte	Oosterhek	Schuttelaar
Zoe	Boven	True Price
Sandra	Beuving	Dierencoalitie
Maarten	Tuinhof	New Foresight
Jessica	de Koning	CE Delft
Zoé	Bander	New Foresight
Youri	de Koomen	Jonge Klimaatbeweging
Vidar	Bakker	Triodos Bank
Ted	van Hees	Land van Ons
Sarah	Van Buren	Jonge Klimaatbeweging
<u>Anna</u>	van der Bijl	Rabobank
Peter	Haring	TAPP Coalitie
Lara	Sibbing	Transtie Coalitie Voedsel
Freek Jan	Koekoek	D66 raadslid Ede
Maritha	Werther	In between jobs
Anneke	Boersma	Feedback NL
Claire	van den Broek	Impact Institute/True Price
Saskia	Osendarp	Micronutrient Forum

Disclaimer: niet alle deelnemers staan noodzakelijkerwijs achter alle aanbevelingen

Bijlage 5: uitslag enquête onder deelnemers Symposium

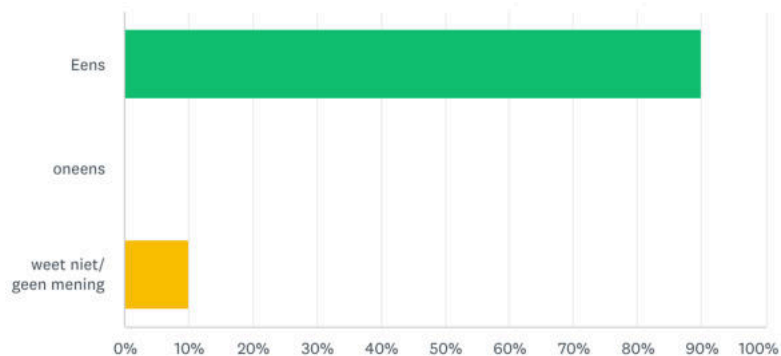
Stelling 1: verkleinen prijsverschil gangbaar-duurzaam voedsel. Conform het advies van de ACM aan het kabinet zijn er zijn maatregelen nodig die “het prijsverschil tussen gangbare- en duurzamere voedselproducten verkleinen. Dit kan door duurzamere producten goedkoper te maken (bijvoorbeeld met subsidies voor producenten of btw-verlagingen) en/of door gangbare producten duurder te maken (bijvoorbeeld met btw-verhogingen of door negatieve externe effecten - zoals vervuiling - te beprijzen)”.

Answered: 10 Skipped: 0

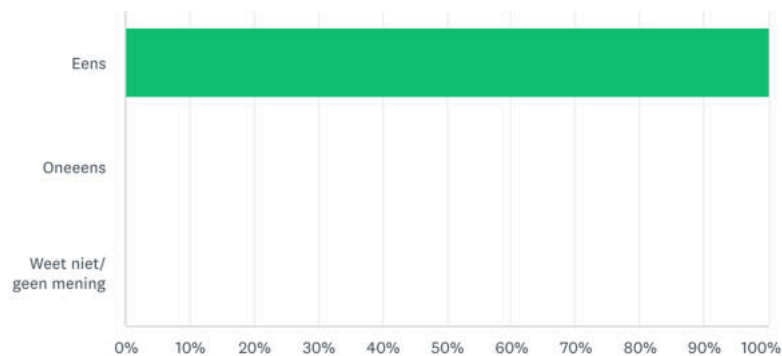
Stelling 2: Advies Remkes integraal invoeren, dus ook advies over beprijzing. In het stikstofadvies ‘Wat wel kan’ van Johan Remkes staat op pagina 45: “Er zijn ook harde instrumenten nodig. In dit spoor kan ook aandacht voor gedragsbeïnvloeding van de consument niet ontbreken, hetzij via belasting op niet-duurzame producten, hetzij via voorlichting en campagnes”. Omdat het kabinet het advies van Remkes zei integraal over te nemen, zal ook dit harde instrument van een belasting op niet-duurzame producten nodig zijn. In de context van stikstofbeleid gaat het dan om niet-duurzaam geproduceerd vlees, zuivel en eieren. Duurzaam is milieu- en diervriendelijk, met een topkeurmerk dat zowel goed scoort op milieu als dierenwelzijn op www.keurmerkenwijzer.nl.

Answered: 10 Skipped: 0

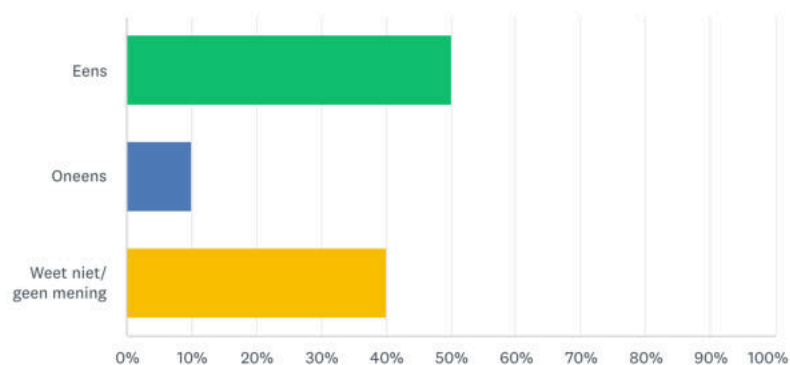
Stelling 3 : inprijzen milieu vervuiling in prijs vlees (true pricing) Negatieve externe milieu-effecten zoals emissies van broeikasgasen, stikstof en fijn stof zouden beprijsd moeten worden per kilo product, te beginnen bij vlees, waarbij tegelijkertijd de prijs van gezond en duurzaam voedsel wordt verlaagd zodat de voedselprijs gemiddeld even duur blijft of zelfs goedkoper wordt en boeren extra beloond worden voor het verlagen van emissies. Dit plan is doorgerekend door de regering en 20 april 2020 naar de 2e kamer gestuurd, met positieve effecten voor klimaat, milieu, volksgezondheid en lagere zorgkosten, en wacht op invoering.

Answered: 10 Skipped: 0

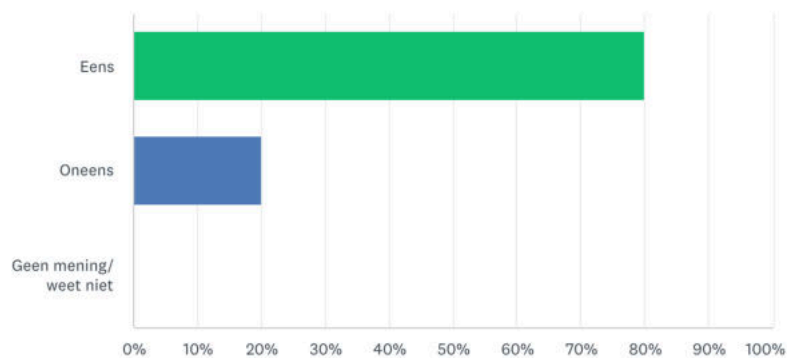
Stelling 4: gezond/duurzaam voedsel 100 euro/jaar goedkoper maken De btw moet van 9% naar 0% in 2024, niet alleen voor groente en fruit, maar ook voor andere gezonde producten (met een lage milieu-footprint) uit de Schijf van Vijf zoals (volkoren) graan- en brood producten, olijf- en zonnebloemolie, zachte margarine, vlees- en zuivelvervangers (niet te zout), koffie en thee, en voor milieuvriendelijke voedselproducten zoals biologisch voedsel, terwijl de btw voor niet-biologisch vlees naar 21% gaat. In dat geval gaat elke Nederlander er gemiddeld 100 euro op vooruit, wat ook een goede compensatie is voor de gestegen voedselprijzen.

Answered: 10 Skipped: 0

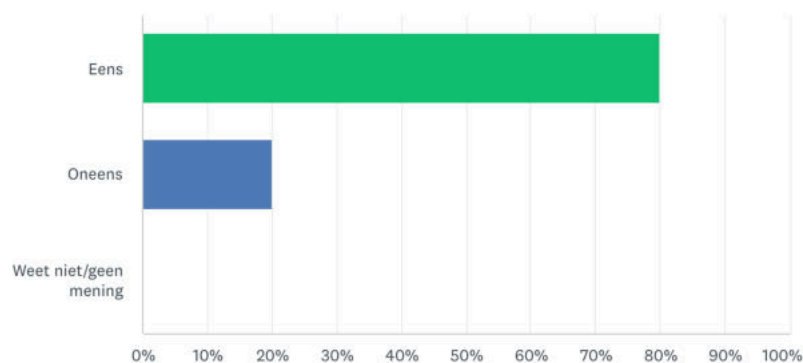
Stelling 5: biologisch voedsel en Beter Leven zuivel 3 sterren, 9% goedkoper Er moet een 0% btw-tarief komen, niet alleen voor groente en fruit maar ook voor in ieder geval voor alle topkeurmerk producten voor zuivel, vlees en eieren die op keurmerkenwijzer.nl een hoog ambitieniveau scoren voor zowel milieu als voor dierenwelzijn, waaronder alle biologische producten (keurmerken EKO, Demeter, EU-biologisch) en Beter Leven 3 sterren zuivel). Hierdoor neemt de vraag naar deze producten toe en kunnen er honderden boeren extra omschakelen. Roemenië past al drie jaar een laag btw tarief toe voor biologische voedsel, dus Nederland kan dat ook.

Answered: 10 Skipped: 0

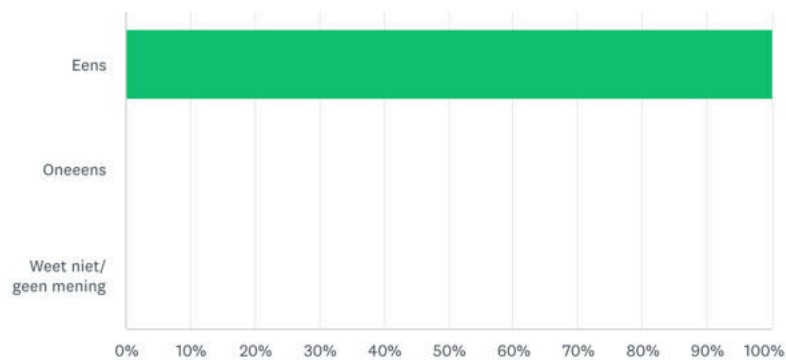
Stelling 6: Forse subsidies op gezond en duurzaam voedsel De overheid moet gezond en duurzaam voedsel via subsidies zo'n 20% goedkoper maken voor in ieder geval de armste helft van de bevolking. Dat kan door het ruim subsidiëren van gezonde en duurzame schoollunches, fiscaal aftrekbaar maken van gezonde bedrijfslunches en het maandelijks uitgeven van creditcards waarmee je in winkels gratis duurzame en gezonde voedselproducten kan kopen (vergelijk Doe maar lekker duurzaam kadobon van Postcode Loterij voor 12,50 euro aan gratis duurzaam voedsel bij Albert Heijn).

Answered: 10 Skipped: 0

Stelling 7: heffing op methaan en stikstof in 2025 invoeren in de veehouderijZodra het onderzoek klaar is waar een ruime Kamermeerderheid 7 december voor pleitte, zal een heffing ingevoerd moeten worden op methaan- en stikstof emissies in de veehouderij, conform de motie van Thom van Campen en Tjeerd de Groot, waarbij de heffing bij voorkeur wordt geheven bij de verwerkende industrie.

Answered: 10 Skipped: 0

Stelling 8: Broeikasgas heffing invoeren bij supermarkten en foodservicesIn 2027 worden in alle sectoren in Europa CO2-heffingen ingevoerd behalve in de food- en retail sector. Vanwege een gelijk speelveld moet ook in de retail-industrie (supermarkten, food services) een CO2 eq. heffing ingevoerd worden met hetzelfde tarief als in de andere sectoren, omdat in Nederland ruim 30 Mton CO2 afkomstig is uit voedsel. Supermarkten zoals Ahold rapporteren al over hun broeikasgasemissies van o.a. voedsel en kunnen daarover dan dus ook een CO2 tarief betalen.

Answered: 10 Skipped: 0

